

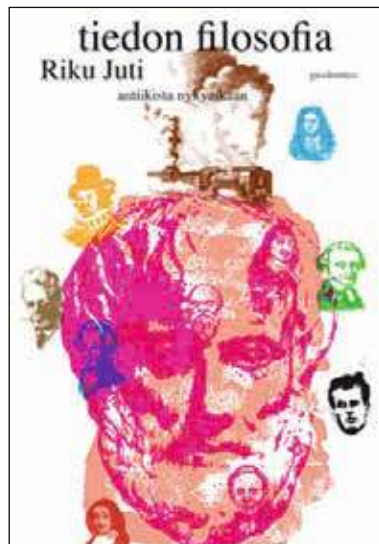
MATIAS SLAVOV

Kattavasti filosofian ja tieteen historioiden liitoksista

Riku Juti, *Tiedon filosofia antiikista nykyaikaan*. Gaudeamus, Helsinki 2013. 447 s.

Riku Jutin tuore teos kartoittaa nimensä mukaisesti *tiedon filosofiaa*. Juti suosii termiä ”tiedon filosofia” ”tieto-opin”, ”tietoteorian” tai ”epistemologian” sijaan, sillä muut termit rajaisivat aihealuetta liiaksi uuden ajan alulta alkaneeseen filosofiseen perinteeseen. Juti ei ota kantaa siihen, mikä on ’tiedon’ oikea määritelmä. Hän tarkastelee erilaisia, ajan kuluessa muotoutuneita tapoja lähestyä kysymystä. Teos sisältää laajasti aate- ja oppihistoriaa sekä fyysiikan, matematiikan ja logiikankin historiaa. Kirja on laajuutensa lisäksi myös pikkutarkkaa työtä. Kommentoin seuraavassa suppeasti niitä kohtia, joita pidin kiinnostavimpina ja joiden arviointiin uskon pätevyyteni riittävän.

Ensimmäinen luku käsittelee tiedon määritelmää. Juti analysoi

sitä arkikielen, tieteen ja filosofian konteksteissa. Russellin näkemystä seuraten hän väittää, ettei luonnollisen kielen käsitettä ’tieto’ voi määrittellä täsmällisesti. Esimerkiksi

fysiikassa käsitteet ’voima’, ’massa’ ja ’energia’ ovat saaneet matemaattisen täsmällisen ilmaisun, kun niiden arkikieliset ilmaisut ovat vaihtuneet määreiden välisiä riippuvuussuhteita kuvaaviksi yhtälöiksi. ’Tieto’ on kuitenkin jotain paljon epämääräisempää kuin ’voima’, ’massa’ tai ’energia’. Kuten Juti kirjoittaa: ”tiedon filosofiasa [ei] voida lähteä liikkeelle oletuksesta, että tiedon käsite on luonnollisessa kielessä valmiiksi annettu, ja että siltä vain uupuu tarkka määritelmä tai sitä ei ole riittävästi selitetty” (27). On totta, että ’tiedon’ määrittäminen käsitteanalyysin avulla johtaa helposti loppumattomaan käsitteenviilaukseen (kuten ”Gettierin ongelma” ja sen synnyttämä keskustelu osoittavat). Siksi aiheen historiallinen kartoittaminen onkin paikallaan.

”*Tiedon filosofia* nostaa esiin omaperäisiä yksityiskohtia filosofian ja tieteen yhteisestä historiasta.”

Päättyksäännöistä tietoteoriaan

Ateenalainen demokratia lisäsi vapaiden miesten puhetaidon tarvetta. Argumentoitaessa oman kannan puolesta yhteisesti päätettävistä asioista ei ollut riittävää vain puhua vastustaja ympäri. Jutin mukaan demokraattisessa päätöksenteossa argumentoiminen ”sisälsi myös pätevän päättelyn ja perustellun todistamisen kaltaisia tieteellisen ajattelun aineksia” (47). Hänen mielestään ”on oikeastaan pelkkä historian oikku, että kutsumme tätä kehityskulkua ’filosofian’ synnyksi”: yhtä hyvin voitaisiin puhua logiikan ja tieteellisen päättelyn alusta (50).

Juti painottaa antiikin tiedon filosofissa Aristotelesta, joka kokosi todistamisen menetelmät ja päättelyn säännöt ja käynnisti näin muodollisen logiikan tutkimuksen. Sen sijaan Juti pitää Locken kirjoitusta *An Essay Concerning Human Understanding* (1689) ensimmäisenä tietoteoreettisena teoksena. Locken tutkimus otti myös normatiivisuuden huomioon: toiminnan kuvaamisen lisäksi häntä kiinnosti niin ikään se, miten uskomuksia tuli muodostaa eri ”todennäköisyyksiin nojaavien uskottavuuden asteiden perusteella” (217–218).

Newtonin tietokäsitystä koskeva 14. kappale on kirjan parhaita osia. Vaikka kappaleessa käytetyt (mainitut) lähteet ovat nykytutkimukseen nähden vanhoja, Juti käy mielenkiintoisesti läpi Newtonin teorioita ja tulokulmia: matemaattista lähestymistapaa luonnonfilosofiassa, eksperimentalismia, suhtautumista metafysiikkaan, empirismia, *Prin-*

ciipaa liike- ja painovoimalakeineen, *Optiikkaa* valo- ja väriteorioineen ja niin edelleen. Hän myös huomioi Newtonin tieteellisen menetelmän vaikutuksen myöhempiin tieteenfilosofiin kysymyksiin selittämisestä, ymmärrettävyydestä ja kausaalisuudesta.

Tiedon filosofian merkittävien ansio on kuitenkin sen tavassa kuljettaa filosofian ja tieteen historiaa yhdessä. Teos osoittaa monin esimerkein, kuinka filosofia on vaikuttanut tieteen kehitykseen ja kuinka tieteen muuttama käsitys ympärillä olevasta maailmasta on toisaalta vaikuttanut olennaisesti filosofien käsitykseen tiedosta. Olisikin syytä sanoa, ettei tieteen ja filosofian välillä ole historiassa ollut selvää eroa.

Hämärän rajamailla

Kriittisyteni liittyy Jutin tapaan asettua kirjoittajana ”hämärän rajamaille”, jossa hänen mukaansa hyvä filosofia aina syntyy. Ymmärrän hänen näkemyksensä siitä, ettei filosofisessa teoksessa tule esittää valmiiksi paketoituja ja etukäteen ratkaistuilta vaikuttavia ongelmia. En kuitenkaan täysin ymmärrä hänen tapansa vieroksua angloamerikkalaisissa oppikirjoissa ja vertaisarvioituissa artikkeleissa käytettyä strukturoitua ja kurinalaista kirjoitustyyliä, johon Juti johdannossaan tekee pesäeroa. Kurinalainen rakenne ja eläväinen, kaunokirjallisiakin tehokeinoja käyttävä kieli eivät sulje toisiaan pois. Toiseksi hämäryys ei ole mielestäni paras valinta yleisesityksen tyyliä jaksiksi.

Tiedon filosofia nostaa esiin uusia, omaperäisiä yksityiskohtia

filosofian ja tieteen yhteisestä historiasta. Toisaalta Juti ottaa joissakin kohdin vähän liikaakin tulkinnallisia vapauksia. Esimerkiksi hän aloittaa Humen tiedon filosofian analyysin ”augustinolaisen illuminaation vaikutuksesta” tämän skeptisismiin ja jatkaa Pierre Baylen teoksen *Dictionnaire historique et critique* (1697) ja Humen filosofian yhtäläisyyksien esittelyllä. Tämä on hyvin kaukana totunnaisesta johdannosta aihepiiriin. Humen tiedon filosofian keskeiset elementit, kuten hänen newtonilaisuutensa, kriittinen suhtautumisensa metafysiikkaan, kausaalisuuden ongelma, mielen kimppteoria, ”Humen haarrukka”, skeptisen ja naturalistisen tulkinnan keskinäinen jännitteisyys sekä *demonstration–proof–probability*-kolmijako tulevat kaikki kyllä esille, mutta ne on ripoteltu hieman epämääräisesti sinne sun tänne tekstiin.

Jutin vierastama angloamerikkalainen oppikirjatyyli olisi tehnyt teoksesta selkeämmän. Jäin kaipaamaan kurinalaisempaa rakennetta ja selkeämpää sisällysluetteloa; otsikot ja alaotsikot olisivat nekin helpottaneet lukijan suunnistamista tekstissä. Myös kuvien, kaavioiden ja taulukoiden käyttö auttaisi vaikeiden teorioiden ymmärtämistä ja keventäisi lukukokemusta.

Tästä huolimatta on nostettava hattua: Juti on kirjoittanut haastavan teoksen, joka ei kaihda vaikeiden oppisisältöjen esittelemistä. Vaikka *Tiedon filosofia* tuntuu paikoitellen puuduttavalta, yli neljäsataasivuinen kirja sisältää myös paljon omaperäisiä oivalluksia. Suosittelemme teosta tiedon filosofiasta kiinnostuneille vaativille lukijoille.